

การวิเคราะห์อรรถลักษณะ : หลักการ ประโยชน์ ข้อจำกัด และงานวิจัยที่นำแนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะมาใช้วิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำในภาษาไทย

Componential Analysis: Principles, Benefits, Limitations, And Researches Employing Componential Analysis To Investigate The Semantic Features Of Thai Words

สุวัฒน์ชัย คชเพต¹ และพันชานนท์ หาเมธี²

Suwatchai Khotchaphet¹ And Pantakan Hamethee²

อาจารย์และนักศึกษาศาสนาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา^{1,2}

Lecturer And Student In Thai Program, Faculty Of Humanities And Social Sciences, Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University^{1,2}

Corresponding Author, E-Mail: Suwatchaikhotchaphet@Gmail.Com¹ And Hpanthakam@Gmail.Com²

สาระสังเขป

การวิเคราะห์อรรถลักษณะ คือ การแยกหน่วยความหมายย่อยของคำแต่ละคำ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างทางความหมายของคำแต่ละคำ ซึ่งในบทความนี้นำเสนอ 4 ประเด็น คือ 1) หลักการวิเคราะห์อรรถลักษณะของคำ 2) ขั้นตอนในการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย 3) ประโยชน์และข้อจำกัดของการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย และ 4) งานวิจัยที่นำแนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะมาใช้วิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำในภาษาไทย จากการนำเสนอพบว่า แนวคิดนี้มีประโยชน์และข้อจำกัดคือ 1) ช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ทางความหมายของคำว่าคำบางคำมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันทางความหมาย 2) หากองค์ประกอบทางความหมายย่อยของทุกคำมีเหมือนกัน ก็จะทำให้คำในกลุ่มนั้นมีความหมายต่างไปจากคำกลุ่มอื่น แต่ยังคงสัมพันธ์ทางความหมายกันอยู่ 3) ใช้วิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายเมื่อศึกษาความหมายแฝงของคำ และ 4) นำมาใช้อธิบายความสัมพันธ์ทางความหมายของคำ อาทิ คำพ้องความหมาย คำที่มีความหมายตรงข้าม และการจัดกลุ่มของคำที่เป็นลำดับชั้น ในทางกลับกันแนวคิดนี้ก็มีข้อจำกัด เพราะการใช้คุณสมบัติ 2 คำ คือ + หรือ - ที่กำหนดตายตัวให้กับสรรพสิ่ง แต่ความเป็นจริงบางครั้งสรรพสิ่งอาจขาดคุณสมบัติบางประการไป จึงกลายเป็นจุดอ่อนของแนวคิดที่ไม่สามารถอธิบายความหมายได้ครอบคลุม แต่ในปัจจุบันก็ยังนิยมใช้แนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะในงานวิจัยภาษาไทยอยู่ โดยนิยมนำมาใช้ 2 วิธี ได้แก่ 1) นำมาใช้เป็นวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำโดยตรงที่เรียกว่าการจัดประเภทแบบดั้งเดิม และ 2) นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดจำพวกแบบชาวบ้านตามแนวการศึกษาอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์

คำสำคัญ: การวิเคราะห์อรรถลักษณะ, อรรถลักษณะ, อรรถสัมพันธ์, อรรถศาสตร์

Summary

Componential Analysis Involves Breaking Down The Semantic Components Of Individual Words To Highlight Their Similarities And Differences In Meaning. This Article Explores Four Key Aspects: (1) The Principles Of Componential Analysis, (2) The Procedures For Analyzing Semantic Components, (3) The Benefits And Limitations Of Componential Analysis, And (4) Researches Applying This Approach To The Study Of Semantic Components In Thai Words. The Findings Demonstrate Both The Advantages And Limitations Of This Framework: (1) It Clarifies The Semantic Relationships Among Words, Revealing How Certain Words Are Closely Related In Meaning; (2) When The Semantic Components Of Words Within A Group Differ, The Meanings Of These Words Diverge From Other Groups While Maintaining Semantic Relations; (3) It Is Particularly Valuable For Analyzing Semantic Components When Studying Connotative Meanings; And (4) It Provides Insights Into Semantic Relationships, Such As Synonyms, Antonyms, And Metonymy. Nevertheless, This Framework Has Its Limitations. Its Reliance On Binary Features (+ Or -) To Describe Entities Can Be Restrictive, As Real-World Entities May Lack Certain Attributes, Resulting In Gaps In Explanatory Power. Despite These Limitations, Componential Analysis Remains A Widely Used Approach In Thai Language Research. It Is Commonly Applied In Two Ways: (1) As A Direct Method For Analyzing The Semantic Components Of Words, Known As The Classical Approach, And (2) As Part Of Folk Taxonomy Within The Framework Of Ethnosemantics.

Keywords: Componential Analysis, Semantic Feature, Semantic Relation, Semantics

บทนำ

นักอรรถศาสตร์กลุ่มโครงสร้างให้ความสนใจในการศึกษาอรรถลักษณะเป็นอย่างมาก โดยผู้ริเริ่มในการศึกษาคือ เดอ โซซูร์ (De Saussure) โดยนักอรรถศาสตร์กลุ่มนี้มีความเชื่อว่าการที่จะพิจารณาความหมายของคำได้นั้นจะต้องพิจารณาคำที่มีความสัมพันธ์กันด้วย ซึ่งเป็นการศึกษาในเรื่องของอรรถสัมพันธ์ (Semantical Relation) (ศิริพร ปัญญาเมธิกุล, 2550, น. 82) เพราะการศึกษอรรถสัมพันธ์เป็นการศึกษาความหมายของคำจากการพิจารณาความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ กับคำอื่น ๆ ในระบบภาษา ยิ่งไปกว่านั้น นักอรรถศาสตร์กลุ่มโครงสร้างยังพิจารณาว่าภาษาระดับ “คำ” ไม่ใช่ส่วนที่เล็กที่สุดของความหมาย เนื่องจากคำยังสามารถแยกออกเป็นส่วนประกอบย่อยลงไปได้อีกเปรียบเทียบเหมือนกับสารที่สามารถแตกย่อยเป็นอะตอม ซึ่งในที่นี้คือ อะตอมของความหมาย (Atoms of Meaning) แม้ว่าอะตอมเหล่านี้จะมีความเป็นสากลลักษณะ (Universal Features) แต่ก็มีการรวมเป็นคำที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละภาษา ผู้เขียนยกตัวอย่าง เช่น คำว่า “Man” ในภาษาอังกฤษจะประกอบด้วยอะตอมของความหมาย อาทิ [Human] [Adulthood] [Male] ส่วนคำว่า “ผู้ชาย” ในภาษาไทยก็ประกอบขึ้นด้วยอะตอมของความหมาย อาทิ [มนุษย์] [ผู้ใหญ่] [เพศชาย] หรือคำว่า “Bachelor” ในภาษาอังกฤษจะประกอบด้วยอะตอมของความหมาย [Human] [Adulthood] [Male] [Unmarried] เช่นเดียวกับ คำว่า “ชายโสด” ในภาษาไทยก็จะประกอบขึ้นด้วยอะตอมของความหมาย อาทิ [มนุษย์] [ผู้ใหญ่] [เพศชาย] [ไม่ได้แต่งงาน] จากที่ผู้เขียนยกตัวอย่างมาจะเห็นได้ว่าอะตอมของความหมายที่ประกอบกันเป็นคำว่า “Man” “ผู้ชาย” “Bachelor” และ “ชายโสด” ทั้งในภาษาอังกฤษและภาษาไทยเป็นคำศัพท์มีลักษณะอะตอมของความหมายภายในเหมือนกัน แตกต่างกันก็ตรงที่คำเหล่านี้ใช้เรียกในแต่ละภาษาต่างกันเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ นักอรรถศาสตร์กลุ่มโครงสร้างจึงเรียกอะตอมเหล่านี้ว่า “อรรถลักษณะ” (Semantic Features หรือ Semantic Primitives หรือ Semantic Components หรือ Markers หรือ Distinguishers) ซึ่งการเขียนอรรถลักษณะนี้นักอรรถศาสตร์จะแสดงให้อยู่ในเครื่องหมายวงเล็บสี่เหลี่ยม [ ]

และเรียกการศึกษาความหมายในลักษณะเช่นนี้ว่า “การวิเคราะห์อรรถลักษณะ” (Componential Analysis) (Jaszczolt, 2002, pp. 18-19)

อรรถลักษณะหรืออะตอมของความหมายเหล่านี้สามารถช่วยอธิบายรูปแบบความสัมพันธ์ทางความหมายที่เกิดขึ้นระหว่างคำได้ เช่น สามารถอธิบายได้ว่า เหตุใดคำว่า “ร้อน” และ “เย็น” ในภาษาไทยจึงเป็นคำแย้งความหมายตรงข้ามกัน (Gradable Antonyms) และเหตุใดคำว่า “มะลิ” จึงเป็นคำลูกกลุ่ม (Hyponyms) ในคำว่า “ดอกไม้” ซึ่งเป็นคำจ่ากลุ่ม (Hypernyms) หรือคำแสดงส่วนประกอบ (Meronyms) เช่น ในคำว่า “ต้นไม้” แสดงความสัมพันธ์ทางความหมายแบบทั้งหมด (Whole) โดยมีคำว่า “ราก” “ใบ” “ผล” “ดอก” “กิ่ง” “ก้าน” เป็นคำที่แสดงความสัมพันธ์แบบส่วนประกอบ (Parts) เป็นต้น จากที่ผู้เขียนกล่าวมาจะเห็นว่า คำแต่ละคำแสดงรูปแบบความสัมพันธ์กันของคำแตกต่างรูปแบบกันออกไป ซึ่งการวิเคราะห์อรรถลักษณะเป็นแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ทางความหมายของคำในระบบภาษา

ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนจึงนำเสนอประเด็นที่สัมพันธ์กับการวิเคราะห์อรรถลักษณะ ทั้งหมด 4 ประเด็น คือ 1) หลักการวิเคราะห์อรรถลักษณะของคำ 2) ขั้นตอนในการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย 3) ประโยชน์และข้อจำกัดของการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย และ 4) งานวิจัยที่นำแนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะมาใช้วิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำในภาษาไทย ดังนี้

เนื้อความ

หลักการวิเคราะห์อรรถลักษณะของคำ

การศึกษาคำความหมายในระดับคำ นอกจากจะศึกษาความหมายประเภทต่าง ๆ และความสัมพันธ์ทางความหมายของคำแล้วนักอรรถศาสตร์ในปัจจุบันยังสนใจศึกษาองค์ประกอบทางความหมายของคำอีกด้วย การศึกษาเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำเป็นที่รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่ง คือ “การวิเคราะห์อรรถลักษณะ” ทั้งนี้แนวคิดเบื้องต้นของการวิเคราะห์อรรถลักษณะเกิดจากมุมมองที่ว่าความหมายของคำสามารถนำมาจำแนกออกเป็นความหมายย่อย ๆ ได้ ความหมายย่อยที่กล่าวถึงนี้จึงเรียกว่า

“อรรถลักษณะ” (Semantic Feature หรือ Semantic Component) (นันทนา วงษ์ไทย, 2563, น. 81)

Nida,(1975, อ้างถึงใน จินดารัตน์ บุญพันธ์, 2547, น. 13) กล่าวว่า ในการวิเคราะห์ความหมายประจำรูปของคำต้องระบุลักษณะที่จำเป็นและต้องเพียงพอที่จะแยกความหมายของคำหนึ่งออกจากอีกคำหนึ่งซึ่งอยู่ในแวดวงความหมายเดียวกันให้ได้ (Semantic Domain) เมื่อต้องการหาลักษณะหรือองค์ประกอบทางความหมายเหล่านี้ เราต้องรู้ก่อนว่าคำที่จะวิเคราะห์นั้นสัมพันธ์กับคำอื่น ๆ หรือไม่ เพื่อให้เข้าใจความหมายมากขึ้น คำแต่ละคำจะมีความหมายก็เพราะมีความเป็นระบบอยู่ภายใน เมื่อนำคำแต่ละคำมาเทียบกันก็จะพบลักษณะทั่วไปของความหมายร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันก็จะพบความแตกต่างของลักษณะทางความหมายอื่น ๆ รวมด้วย ผู้เขียนยกตัวอย่าง เช่น คำว่า “พ่อ” มีความสัมพันธ์กับคำอื่นในแวดวงความหมายของคำเรียกญาติ (Kinship Terms) ซึ่งความหมายของ “พ่อ” จะต่างกับ “แม่” ตรงที่พ่อเป็น “เพศชาย” ส่วน “แม่” เป็น “เพศหญิง” ดังนั้น เมื่อนำคำว่า “พ่อ” มาเทียบกับคำเรียกญาติอื่น ๆ จะพบว่า ความหมายของ “พ่อ” ก็จะแตกต่างจากคำว่า “ลูกชาย” และ “ปู่” ด้วย ตรงที่รุ่นต่างกัน ทำนองเดียวกันก็จะแตกต่างจากคำว่า “ลุง” ในเรื่องของการสืบสายโลหิตโดยตรงอีกด้วย ในขณะที่คำว่า “ลุง” เป็นลำดับขั้นที่ขยายความหมายออกไป ซึ่งเราอาจจะระบุความหมายของคำว่า “พ่อ” ว่ามีถึง 3 องค์ประกอบทางความหมาย กล่าวคือ “เพศชาย” “รุ่นที่เหนือกว่า” และ “สืบสายโลหิตโดยตรง” ส่วนความหมายของ “แม่” “ลูกชาย” “ลูกสาว” “พี่ชาย” “น้องสาว” และ “ลูกพี่ลูกน้อง” คำทั้งหมดนี้จะถูกเชื่อมโยงกันด้วยคำว่า “พ่อ” ให้อยู่ในแวดวงความหมายของคำเรียกญาติ ซึ่งมีองค์ประกอบทางความหมายย่อย คือ “มนุษย์” และ “ญาติ” ทั้งนี้ อรรถลักษณะต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นความหมายของคำแต่ละคำนั้นไม่ได้พบในคำเพียงคำเดียว แต่เราอาจพบอรรถลักษณะที่เหมือนกันในคำอื่น ๆ ด้วย ซึ่งจะช่วยให้เราเห็นความสัมพันธ์ทางความหมายของคำต่าง ๆ ดังนั้น ตามแนวคิดนี้ความหมายของคำจึงไม่ได้มีอยู่อย่างเป็นอิสระ แต่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์กับคำอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ การวิเคราะห์ความหมายจึงสามารถทำได้โดยการเปรียบเทียบและเปรียบต่างกับคำที่มีความสัมพันธ์กันหรืออยู่ในวงความหมายเดียวกัน หลังจากนั้นจึงสามารถสรุปความหมาย

เหมือนและความต่างกันออกมาได้ในทำนองเดียวกัน ปราณี กุลละวณิช (2545, น. 348) และเพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์ (2548, น. 287) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์ความหมายของคำ โดยเรียกว่า “การวิเคราะห์อรรถลักษณะ” ซึ่งมีหลักการเบื้องต้น 2 ประการ คือ 1) ความหมายของคำนำมาแจกเป็นส่วนความหมายย่อยได้ “ส่วนย่อย” เหล่านี้เรียกว่า “อรรถลักษณะ” 2) อรรถลักษณะแต่ละประการที่ประกอบขึ้นมาเป็นความหมายของคำแต่ละคำนั้นจะไม่ใช่อรรถลักษณะที่พบในคำเพียงคำเดียว เพราะอรรถลักษณะเป็นเครื่องช่วยให้เราเห็นความสัมพันธ์ของความหมายของคำต่าง ๆ ทั้งนี้ ไนดา (Nida, 1975, p. 350) กล่าวว่า การวิเคราะห์อรรถลักษณะ (Componential Analysis) เป็นการศึกษาความหมายของคำโดยแยกหน่วยความหมายย่อยของคำแต่ละคำ เพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและความต่างทางความหมายของคำแต่ละคำ รวมถึงความหมายย่อยของแต่ละคำอาจเป็นองค์ประกอบของคำอื่น ๆ ได้อีกหลายคำ ผู้เขียนจึงยกตัวอย่างคำว่า “พ่อ” และ “แม่” ในภาษาไทยเพื่อแสดงให้เห็นความต่างและความเหมือน ดังตัวอย่างที่ 1

ตัวอย่างที่ 1

พ่อ	แม่
[มีชีวิต]	[มีชีวิต]
[มนุษย์]	[มนุษย์]
[มีลูก]	[มีลูก]
[เพศชาย]	[เพศหญิง]

เมื่อแยกหน่วยความหมายย่อยของคำแต่ละคำดังตัวอย่างข้างต้นแล้ว ขั้นตอนต่อมาจึงเป็นการกำหนดอรรถลักษณะเป็นค่า + และค่า - ซึ่งเป็นคุณสมบัติ 2 ค่า (Binary Features) เพื่อแสดงความเหมือนหรือความต่างของความหมายย่อยของคำเหล่านั้น และเพื่อลดจำนวนอรรถลักษณะลง หากคำใดมีคุณสมบัติของความหมายก็จะมีเครื่องหมาย + อยู่หน้าอรรถลักษณะ แต่หากไม่มีคุณสมบัติของความหมายก็จะมีเครื่องหมาย - อยู่หน้าอรรถลักษณะของคำที่วิเคราะห์ ดังตัวอย่างที่ 2

ตัวอย่างที่ 2

พ่อ	แม่
[+มีชีวิต]	[+มีชีวิต]
[+มนุษย์]	[+มนุษย์]
[+มีลูก]	[+มีลูก]
[+ชาย]	[-ชาย]

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่า “พ่อ” และ “แม่” จะแตกต่างกันที่ “พ่อ” มีคุณสมบัติเป็นเพศชาย ส่วน “แม่” ไม่มีคุณสมบัติเป็นเพศชาย

Lyons (1977, pp. 317-318) กล่าวสอดคล้องกับในดาที่ว่า ความหมายของคำสามารถวิเคราะห์จากองค์ประกอบย่อยทางความหมายหรืออรรถลักษณะได้ แต่ละอรรถลักษณะสามารถเป็นองค์ประกอบย่อยของคำได้หลายคำที่แตกต่างกัน ไลออนส์เปรียบเทียบอรรถลักษณะเหมือนกับอะตอม (Atom) และความหมายของคำศัพท์เปรียบเหมือนกับโมเลกุล (Molecule) เช่น โมเลกุลของคำว่า “Man” ในภาษาอังกฤษจะประกอบด้วย อะตอม “Male” “Adult” “Human” หรือ โมเลกุลของคำว่า “Woman” ประกอบด้วยอะตอม “Female” หรือ “- Male” “Adult” “Human” ซึ่งทำให้เห็นว่ามีความหมายย่อยแตกต่างจากคำว่า “Man” ทั้งนี้ ไลออนส์ได้กล่าวเสริมว่า การศึกษาแนวคิดด้านการวิเคราะห์อรรถลักษณะ (Componential Analysis) ในสหรัฐอเมริกา นั้น พัฒนามาจากวิธีที่นักภาษาศาสตร์ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อบรรยายและเปรียบเทียบคำศัพท์ที่ใช้เรียกญาติ ในขณะที่ Palmer (1981, p. 85) ได้ยกตัวอย่างการจัดกลุ่มคำเรียกญาติในภาษาอังกฤษ ซึ่งสัมพันธ์กับการระบุความหมายในเรื่องของเพศ โดยเขากล่าวว่า “เพศ” เป็นองค์ประกอบย่อยทางความหมายที่ทำให้มีการใช้คำเรียกญาติต่างกันแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ คำที่มีความหมายย่อย [+เพศชาย] เช่น ตา พ่อ ลุง พี่ชาย น้องชาย ลูกชาย หลานชาย และคำที่มีความหมายย่อย [+เพศหญิง] เช่น ยาย ป้า พี่สาว น้องสาว หลานสาว เป็นต้น ทำนองเดียวกันกับในงานวิจัยของ สุภา อังกูระวรรณ (2527, น. 86-88) ซึ่งศึกษาความหมายแฝงของคำว่า “ผู้หญิง” จากความเปรียบในเพลงไทยสากล โดยการวิเคราะห์ความหมายแฝงของคำว่า “ผู้หญิง” สุภาได้ใช้ทฤษฎีแยกหน่วยประกอบทางความหมาย (Componential Analysis) หรือการวิเคราะห์อรรถลักษณะ เช่นกัน เพื่อหาอรรถลักษณะของแบบเปรียบเทียบในเพลงไทย ซึ่งเป็น

แหล่งที่มาของความหมายแฝง สุภากล่าวว่า การที่จะเข้าใจความหมายของความเปรียบจำเป็นต้องเข้าใจโครงสร้างของความหมายก่อน ความเปรียบมีองค์ประกอบพื้นฐานทางความหมาย 2 องค์ประกอบ คือ สิ่งที่ถูกเปรียบและแบบเปรียบเทียบ การเข้าใจองค์ประกอบทั้ง 2 ว่า มีความหมายอย่างไร จะทำให้เข้าใจความหมายของความเปรียบและการเข้าใจความหมายของความเปรียบนี้ ก็จะส่งผลทำให้เข้าใจความหมายแฝง ซึ่งต้องอาศัยแนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะ ยกตัวอย่างเช่น ในคำว่า “ผู้หญิง” ในงานวิจัยของสุภาพบว่า คำว่า “ผู้หญิง” มีความหมายย่อย ได้แก่ [+มนุษย์] [+ให้กำเนิดได้] [+สืบพันธุ์ได้] [+บริสุทธิ์] เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เห็นอรรถลักษณะย่อยที่สามารถนำไปเปรียบกับสิ่งใดให้เกิดความหมายแฝงได้บ้าง เช่น เปรียบ “ผู้หญิง” เป็น “แม่โค” เพราะมีความหมายย่อย [+ให้กำเนิดได้] [+สืบพันธุ์ได้] จึงนำมากล่าวเปรียบได้ เป็นต้น

ขั้นตอนในการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย

เมื่อทราบถึงหลักการสำคัญของการวิเคราะห์อรรถลักษณะแล้ว การที่จะนำแนวคิดการวิเคราะห์ดังกล่าวไปใช้ในเชิงปฏิบัติย่อมต้องมีขั้นตอนที่ควรทราบ ทั้งนี้ Nida (1979, pp. 54-61) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายไว้ 6 ขั้นตอน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เลือกความหมายต่าง ๆ ของคำที่ดูมีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกันและดูว่าอยู่ในวงความหมายใดวงความหมายหนึ่ง ซึ่งความหมายนั้นต้องเกิดจากการที่มีองค์ประกอบทางความหมายจำนวนหนึ่งร่วมกัน ผู้เขียนยกตัวอย่างคำในระบอบเครือญาติในภาษาไทย เช่น ในภาษาไทยความหมายของคำว่า พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสาว พี่ชาย น้องสาว ลุง ป้า หลานชาย หลานสาว และลูกพี่ลูกน้อง มีองค์ประกอบทางความหมายร่วมกัน คือ เป็นมนุษย์และมีความสัมพันธ์กันทางสายเลือดหรือการสมรส

ขั้นตอนที่ 2 ถัดมาให้จัดรายการของสิ่งอ้างอิง (Referent) จากความหมายของรูปภาษาที่อยู่ในวงความหมายเดียวกันทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น คำว่า “พ่อ” และ “แม่” มีความสัมพันธ์กับความเป็นตัวเอง (Ego) ซึ่ง คำว่า “พ่อ” และ “แม่” มีสิ่งอ้างอิงได้เพียงแค่นคนเดียวเท่านั้น ส่วนคำว่า “ลุง” “ป้า”

“หลานชาย” และ “หลานสาว” สามารถมีจำนวนสิ่งอ้างอิงได้มากกว่า 1 คน แต่ในทางกลับกันความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดังกล่าวกับความ เป็นตัวเองจะแตกต่างกันออกไปจากความสัมพันธ์ของคำว่า “พ่อ” และ “แม่” ดังนั้น ในการวิเคราะห์ระบบเครือญาติในภาษาไทย รายการของคำที่ได้ อาจเป็นรายชื่อของบุคคลที่เรียกด้วยคำเรียกญาติต่าง ๆ

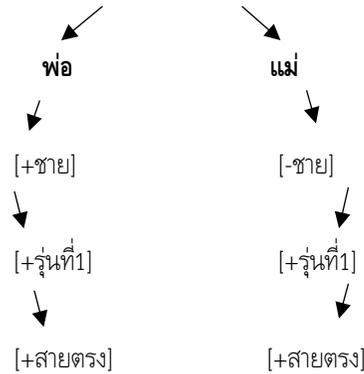
ขั้นตอนที่ 3 ให้ระบุองค์ประกอบทางความหมาย (Semantic Components) ที่มีร่วมกันในบางคำแต่ไม่ได้มีร่วมกันทุกคำ เช่น องค์ประกอบทางความหมายเกี่ยวกับเรื่องของลักษณะทางเพศสรีระ (Sex) เพศหญิงพบในความหมายของคำว่า “แม่” “ป้า” “ลูกสาว” “น้องสาว” และ “หลานสาว” ในขณะที่องค์ประกอบทางความหมายเกี่ยวกับเพศชายพบในความหมายของคำว่า “พ่อ” “ลุง” “ลูกชาย” “พี่ชาย” และ “หลานชาย” หลังจากนั้นจึงหาองค์ประกอบทางความหมายอื่น ๆ เป็นลำดับต่อไปที่โดดเด่น เช่น องค์ประกอบทางความหมายเกี่ยวกับการจัดลำดับของความอาวุโส (Hierarchy) รุ่นอายุ (Generation) ความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือทางชีววิทยา (Biological Relationship) เหล่านี้ จัดเป็นองค์ประกอบเด่น (Distinctive Features) เพราะองค์ประกอบเด่นจะหมายถึง องค์ประกอบทางความหมายที่ทำให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างทางความหมายของคำ โดยไม่ก่อให้เกิดความซ้ำซ้อน (Redundant) หรือคาดเดา (Guess) ได้

ขั้นตอนที่ 4 ระบุองค์ประกอบเด่นในแต่ละความหมายด้วยการใส่เครื่องหมาย + - เช่น ความหมายของคำว่า “พ่อ” ก็จะมี องค์ประกอบทางความหมาย เพศชาย รุ่นอายุมากกว่า 1 รุ่น และ สืบสายตระกูลโดยตรง ความหมายของคำว่า “แม่” ก็จะมี องค์ประกอบทางความหมาย เพศหญิง รุ่นอายุมากกว่า 1 รุ่น และ สืบสายตระกูลโดยตรง ส่วนความหมายของคำว่า “ป้า” ก็จะมี ประกอบด้วยองค์ประกอบทางความหมาย เพศหญิง รุ่นอายุมากกว่า 1 รุ่น พี่สาวของพ่อหรือแม่ หรือคู่สมรสของพี่ชายของพ่อ หรือแม่

ขั้นที่ 5 ให้ตรวจสอบกับข้อมูลที่ได้จากขั้นที่ 1 อีกครั้ง หากสามารถใช้คำศัพท์กับสิ่งที่อ้างอิง ซึ่งมีองค์ประกอบทางความหมายดังกล่าวได้จึงถือว่าองค์ประกอบเด่นที่ได้นั้นถูกต้อง

ขั้นที่ 6 แสดงการจำแนกองค์ประกอบทางความหมายต่าง ๆ ในรูปแบบของแผนภูมิต้นไม้หรือตารางก็ได้ ดังภาพที่ 1

ระบบคำเรียกเครือญาติในภาษาไทย

ภาพที่ 1 แผนภูมิต้นไม้แสดงระบบคำเรียกญาติในภาษาไทยของ คำว่า “พ่อ” และ “แม่”

นอกจากนี้ Nida (1975, pp. 64-67) ยังกล่าวถึงพื้นฐานทางภาษาศาสตร์ในการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายต้องศึกษาถึงรูปแบบและหน้าที่ของความสัมพันธ์ทางความหมายของคำที่มีต่อสิ่งที่อ้างอิงนั้น เพื่อให้เราแยกความแตกต่างได้อย่างชัดเจน ซึ่งกระบวนการทางภาษาที่ใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายจะมี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) การตั้งชื่อ (Naming) เป็นการตั้งชื่อโดยพิจารณาจากองค์ประกอบทางความหมายของสิ่งที่อ้างอิงถึงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยทางภาษาและสิ่งที่อ้างอิง การตั้งชื่อเป็นหน้าที่ทางภาษาที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนที่ 2 และ 5 ของการวิเคราะห์ องค์ประกอบทางความหมายที่ได้กล่าวข้างต้น 2) การซ้ำความหมาย (Paraphrase) เป็นการอธิบายลักษณะเด่นของคำโดยการใช้รูปแบบที่แน่นอนของการซ้ำความหมาย เช่น ในภาษาอังกฤษ คำว่า “Uncle” มีความหมายเดียวกับ “My Father's Brother” หรือ “My Mother's Brother” 3) การให้คำจำกัดความ (Defining) เป็นกระบวนการที่คล้ายกับการซ้ำความหมาย แต่เป็นการกล่าวถึงสิ่งที่อ้างอิงทั้งหมด เช่น คำว่า “Uncle” คือ คำจำกัดความของ My Father's Brother หรือ My Mother's Brother With Husband of one's Aunt เป็นต้น 4) การจำแนกประเภท (Classification)

มีความสัมพันธ์กับ 3 กระบวนการ คือ 1) การรวมคำที่มีความหมายย่อยทั่ว ๆ ไปเหมือนกันไว้ด้วยกัน 2) การแยกคำที่มีความหมายย่อยความหมายใดความหมายหนึ่งที่แตกต่างจากคำหนึ่งออก และ 3) กำหนดพื้นฐานสำหรับกลุ่ม โดยจัดกลุ่มคำที่มีความหมายเหมือนกันไว้ด้วยกันและแยกกลุ่มคำที่แตกต่างออกมาตัดสินพื้นฐานของการรวมกลุ่มนั้น ทั้งนี้ ในดาได้ยกตัวอย่างการวิเคราะห์ความหมายของคำศัพท์ภาษาอังกฤษจำนวน 4 คำ คือ Chair, Bench, Stool, Hassock โดยใช้วิธีการวิเคราะห์อรรถลักษณะ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างทางความหมายของคำ แสดงผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความหมายของคำศัพท์ภาษาอังกฤษ

	Chair	Bench	Stool	Hassock
1. Artifacts	+	+	+	+
2. Furniture	+	+	+	+
3. For Sitting	+	+	+	+
4. For one Person	+	-	+	+
5. With a Back	+	+	-	-
6. With Legs	+	+	+	-

จากตารางจะเห็นได้ว่า คำทั้ง 4 คำ มีองค์ประกอบทางความหมายย่อยที่ต่างกันอยู่ 3 ความหมายย่อย คือ สำหรับบุคคลเดียว (For One Person) มีพนักพิง (With A Back) และมีขา (With Legs) แต่ทั้ง 4 คำนี้ก็จัดอยู่ในกลุ่มทางความหมายเดียวกัน เพราะคำทั้ง 4 คำมีความหมายย่อยที่เหมือนกัน คือ วัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น (Artifacts) เครื่องเรือน (Furniture) และ สำหรับนั่ง (For Sitting)

ประโยชน์และข้อจำกัดของการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย

การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายทำให้เห็นความสัมพันธ์ทางความหมายของคำได้ว่า มีความสัมพันธ์ทาง

ความหมายมากน้อยเพียงใด เนื่องจากองค์ประกอบทางความหมายที่ประกอบกันเป็นความหมายของคำแต่ละคำนั้น ไม่ใช่องค์ประกอบทางความหมายที่พบได้ในคำเพียงคำเดียว คำที่มีองค์ประกอบทางความหมายเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่จะเป็นคำที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันทางความหมาย ส่วนคำที่มีองค์ประกอบทางความหมายต่างไปจากคำอื่นในกลุ่มจะเป็นคำที่มีความสัมพันธ์ทางความหมายน้อยหรือไม่มีความสัมพันธ์ทางความหมายเลย นั่นหนา วงษ์ไทย (2563, น. 85-86) กล่าวว่า องค์ประกอบทางความหมายที่ประกอบกันขึ้นเป็นความหมายของคำแต่ละคำ ไม่ได้พบในคำเพียงคำเดียว แต่อาจพบองค์ประกอบที่เหมือนกันในคำอื่นด้วย ซึ่งจะช่วยให้เราเห็นว่า คำบางคำมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันทางความหมาย อาจมีความสัมพันธ์กันมาก หรือมีน้อยมาก หรือไม่มีความสัมพันธ์กันเลยก็ได้ เช่น คำว่า “เดิน” “วิ่ง” “ย่อง” “เหาะ” ทุกคำที่กล่าวมา มีความหมายเหมือนกัน คือ การเคลื่อนที่ แต่ทุกคำยังมีองค์ประกอบทางความหมายที่ทำให้แต่ละคำมีความหมายแตกต่างกัน เมื่อนำคำดังกล่าวมาแยกเป็นความหมายย่อยแล้ว จะพบว่าคำแต่ละคำมีความเหมือนและความแตกต่างกันทางความหมาย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “เดิน” “วิ่ง” “ย่อง” และ “เหาะ” ในภาษาไทย

เดิน	วิ่ง	ย่อง	เหาะ
[+เคลื่อนที่]	[+เคลื่อนที่]	[+เคลื่อนที่]	[+เคลื่อนที่]
[+ใช้ขา]	[+ใช้ขา]	[+ใช้ขา]	[-ใช้ขา]
[-เร็ว]	[-เร็ว]	[+เร็ว]	[+เร็ว]
[+เร็ว]	[+เร็ว]	[-เร็ว]	[+เร็ว]

จากตารางจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบทางความหมายที่ใช้ในการวิเคราะห์ความหมายของคำจะมีคุณสมบัติ 2 ค่า (Binary Value) โดยใช้เครื่องหมาย + หรือ - แสดงข้างหน้าองค์ประกอบ หากคำใดมีคุณสมบัติ นั้น ก็จะใช้เครื่องหมาย + แต่หากไม่มีคุณสมบัติ นั้นก็จะใช้เครื่องหมาย - ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นประโยชน์ประการแรกที่จะช่วยในการลดจำนวนองค์ประกอบทางความหมายลง กล่าวคือ แทนที่จะมี 2 องค์ประกอบทางความหมาย เช่น [+ใช้ขา] และ [-ไม่ใช้ขา] ก็ใช้องค์ประกอบทางความหมาย [+ใช้ขา] แสดงว่า

ใช้ซ้ำในการเคลื่อนที่ หรือ [-ใช้ซ้ำ] แสดงว่าไม่ใช้ซ้ำในการเคลื่อนที่ ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า เราใช้องค์ประกอบทางความหมายเพียง 4 องค์ประกอบ ในการวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของ คำว่า “เดิน” “วิ่ง” “ย่อง” “เหาะ” แทนที่จะต้องมีถึง 8 องค์ประกอบ ได้แก่ [เคลื่อนที่] [ไม่เคลื่อนที่] [ใช้ซ้ำ] [ไม่ใช้ซ้ำ] [เจียบ] [ไม่เจียบ] [เร็ว] และ [ไม่เร็ว] นอกจากนี้ องค์ประกอบทางความหมาย [เคลื่อนที่] เป็นองค์ประกอบทางความหมายที่ทุกคำมีเหมือนกัน ซึ่งจะทำให้คำในกลุ่มนี้มีความหมายต่างไปจากคำกลุ่มอื่น เช่นในคำว่า “ต้ม” “ตุ๋น” “เคี้ยว” “นั่ง” เป็นกลุ่มคำที่มีความหมาย [เกี่ยวกับการ ทำอาหาร] หรือ “ตี” “หยิก” “ทุบ” “ซก” เป็นกลุ่มคำที่มีความหมาย [เกี่ยวกับการใช้มือในการทำกริยา] ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นคนละกลุ่มคำกัน และไม่มีองค์ประกอบทางความหมายเหมือนกัน ส่วนองค์ประกอบทางความหมายอื่น ๆ ได้แก่ องค์ประกอบทางความหมาย [ใช้ซ้ำ] ทำให้คำว่า “เหาะ” มีความหมายต่างจากคำว่า “เดิน” “วิ่ง” “ย่อง” เนื่องจากคำว่า “เหาะ” ไม่ใช้ซ้ำในการเคลื่อนที่ และมีองค์ประกอบทางความหมาย [เจียบ] ทำให้คำว่า “เดิน” และ “วิ่ง” มีความหมายต่างจาก คำว่า “ย่อง” และ “เหาะ” เพราะการเดินและการวิ่งทำให้เกิดเสียง แต่การย่องและการเหาะไม่เกิดเสียง และองค์ประกอบทางความหมาย [เร็ว] ทำให้คำว่า “เดิน” และ “ย่อง” มีความหมายแตกต่างจาก “วิ่ง” และ “เหาะ” เนื่องจาก “เดิน” และ “ย่อง” ไม่ใช้ความเร็ว แต่ “วิ่ง” และ “เหาะ” ใช้ความเร็ว ผู้เขียนเห็นว่าทุกคำที่กล่าวมามีองค์ประกอบทางความหมายที่บ่งชี้ความต่าง จนทำให้แต่ละคำมีความหมายแตกต่างกัน แต่ยังคงแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายกันอยู่ เพราะมีองค์ประกอบทางความหมายบางประการร่วมกัน จึงกลายเป็นประโยชน์ประการที่สองของการวิเคราะห์อรรถลักษณะ ส่วนเรื่องของการสัมพันธ์ทางความหมายนั้นจะเห็นได้ว่า “เดิน” “วิ่ง” และ “ย่อง” มีความสัมพันธ์ทางความหมายใกล้ชิดกันมากที่สุด เนื่องจากมีองค์ประกอบทางความหมายที่เหมือนกันจำนวนมาก แต่ “เหาะ” มีความสัมพันธ์ทางความหมายห่างไกลจากคำอื่นมากที่สุด เพราะมีองค์ประกอบทางความหมายเหมือนคำอื่นเพียงอรรถลักษณะเดียวคือ [+เคลื่อนที่] ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในการแสดงการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำว่า “เดิน” “วิ่ง” “ย่อง” และ “เหาะ” ข้างต้น มีการใช้องค์ประกอบทาง

ความหมายเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น ซึ่งก็เพียงพอที่จะทำให้ คำต่าง ๆ นั้นมีความหมายที่แตกต่างกัน

นอกจากการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายจะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ทางความหมายของคำต่าง ๆ ที่อยู่ใญ่ความหมายเดียวกันเพื่อดูว่าคำต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันทางความหมายมากหรือน้อยแล้วนั้น ผู้เขียนเห็นว่า ประโยชน์ประการที่สาม คือ เรายังใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายในการศึกษา “ความหมายแฝง” ของคำได้อีกด้วย เพราะประเภทของความหมายในภาษาอย่างเช่น ความหมายแฝง (Connotative Meaning) ซึ่งเป็นความหมายที่เพิ่มขึ้นไปจากความหมายตรง (Denotative Meaning) และเป็นความหมายที่แสดงทัศนคติและความรู้สึกนึกคิดของผู้พูด โดยเฉพาะเมื่อผู้พูดไม่ต้องการพูดหรือบอกความหมายของสิ่งนั้นโดยตรง อาทิ ความหมายแฝงของ “ผู้หญิง” ในงานวิจัย ของสุภา อังกระวรรณ (2527) ที่ศึกษาความหมายแฝงของคำว่า “ผู้หญิง” จากความเปรียบในบทเพลงไทยสากล โดยผลวิจัยแสดงการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำว่า “ผู้หญิง” จากเพลงที่ผู้หญิงขับร้องและผู้ชายขับร้อง พบว่ามีการนำสิ่งต่าง ๆ มาเปรียบเทียบกับผู้หญิงเพื่อแสดงความหมายแฝง เช่น ผู้หญิงไม่มีชีวิตจิตใจ [-มีชีวิตจิตใจ] โดยเปรียบกับ “ก้อนอิฐ” “ท่อนไม้” “หลักตอ” ซึ่งเป็นสิ่งของไม่มีชีวิต ผู้หญิงไวใจไม่ได้ [-ไวใจได้] โดยเปรียบกับ “งูเห่า” “เสือ” “เถาวัลย์” ซึ่งเป็นสรรพสิ่งที่มีคุณลักษณะคล้าย ๆ ไม่ตรง หรือน่าเกรงกลัว และผู้หญิงซื้อได้ด้วยเงิน [+ซื้อได้ด้วยเงิน] โดยเปรียบกับ “สินค้าพื้นเมือง” “ของเรียงรายตามท้องตลาด” ซึ่งเป็นสิ่งของที่ได้ด้วยการจับจ่ายใช้เงินตราแลกมา เป็นต้น ประโยชน์ของการวิเคราะห์อรรถลักษณะ ประการที่สี่ที่ผู้เขียนเห็น คือ นำมาใช้อธิบายความสัมพันธ์ทางความหมายประเภทอื่น ๆ ได้แก่ คำพ้องความหมาย คำที่มีความหมายตรงข้าม และการจัดกลุ่มของคำที่เป็นลำดับชั้น ดังนี้

1. คำพ้องความหมาย คือ คำที่มีความหมายเหมือนกัน ดังที่ Palmer (1981, p.88) กล่าวว่า การที่คำมีความหมายเหมือนกันนั้น ไม่ใช่เป็นความหมายเหมือนกันโดยสมบูรณ์ โดยอาจเป็นคำในภาษาถิ่น (Dialects) ที่แตกต่างกัน หรือการใช้ภาษาแบบเป็นทางการกับการใช้ภาษาแบบไม่เป็นทางการก็ได้ เช่น คำว่า “กิน” กับ “รับประทาน” ดังตัวอย่าง 3

ตัวอย่างที่ 3

กิน	รับประทาน
[+เอาอาหารเข้าปาก]	[+เอาอาหารเข้าปาก]
[-ทางการ]	[+ทางการ]

จากตัวอย่าง ความแตกต่างระหว่างกินกับรับประทาน คือ คำว่า “กิน” เป็นคำที่ใช้อย่างไม่เป็นทางการ ส่วนคำว่า “รับประทาน” เป็นคำที่ใช้อย่างเป็นทางการ

2. คำที่มีความหมายตรงข้าม คือ คำที่มีความหมายตรงข้ามกัน เช่น คำว่า “พ่อ” กับ “แม่” ดังตัวอย่างที่ 4

ตัวอย่างที่ 4

พ่อ	แม่
[+มนุษย]	[+มนุษย]
[+มีลูก]	[+มีลูก]
[+เพศชาย]	[-เพศชาย]

จากตัวอย่าง องค์ประกอบทางความหมายที่ใช้อธิบายคำที่มีความหมายตรงข้าม แสดงให้เห็นว่าโดยส่วนใหญ่เป็นคำที่มีองค์ประกอบทางความหมายของคำว่า “พ่อ” และ “แม่” เหมือนกัน แต่จะแตกต่างกันเพียงองค์ประกอบทางความหมายเดียว คือ องค์ประกอบทางความหมาย [เพศชาย] โดยในคำว่า “พ่อ” มีองค์ประกอบทางความหมาย [+เพศชาย] แต่คำว่า “แม่” มีองค์ประกอบทางความหมาย [-เพศชาย]

3. การจัดกลุ่มของคำที่เป็นลำดับชั้น คือ การจัดลำดับความสัมพันธ์ทางความหมายของคำ เช่น คำว่า “กางเกง” (จัดเป็นคำจ่ากลุ่ม) และ “กางเกงขายาว” “กางเกงขาสั้น” (จัดเป็นคำลูกกลุ่ม) ดังตัวอย่างที่ 5

ตัวอย่างที่ 5

กางเกง	กางเกงขายาว	กางเกงขาสั้น
[+เครื่องแต่งกาย]	[+เครื่องแต่งกาย]	[+เครื่องแต่งกาย]
[+สวมขา]	[+สวมขา]	[+สวมขา]
[+ยาว]	[-ยาว]	

จากตัวอย่าง การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายใช้แสดงความสัมพันธ์ทางความหมายของคำแบบการจัดกลุ่มได้ โดยคำลูกกลุ่มจะมีองค์ประกอบทางความหมายร่วมกับคำจ่ากลุ่มทุกประการ ในที่นี้จะเห็นได้ว่า คำว่า “กางเกงขายาว” “กางเกงขาสั้น”

ซึ่งเป็นคำลูกกลุ่มมีองค์ประกอบทางความหมายร่วมกับคำว่า “กางเกง” คือ องค์ประกอบทางความหมาย [เครื่องแต่งกาย] และ [สวมขา] แต่คำลูกกลุ่มจะมีองค์ประกอบทางความหมายเพิ่มขึ้นเพื่อบอกลักษณะเฉพาะของแต่ละคำโดยที่ คำว่า “กางเกงขายาว” จะมีองค์ประกอบทางความหมาย [ยาว] ซึ่งทำให้แตกต่างจาก คำว่า “กางเกงขาสั้น”

ถึงแม้ว่าการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายจะมีประโยชน์ในการศึกษาความหมายในภาษาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายก็มีข้อจำกัด เนื่องจากการใช้คุณสมบัติ 2 ค่า คือ + หรือ - ที่กำหนดตายตัวให้สรรพสิ่งหนึ่งต้องมีค่าเป็น + หรือไม่เป็น - เท่านั้น แต่ในความเป็นจริง ผู้เขียนเห็นว่า บางครั้งสรรพสิ่งหนึ่งอาจขาดคุณสมบัติบางประการไป หากใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายก็จะทำให้สรรพสิ่งนั้นไม่อาจเรียกเช่นนั้นได้ นันทนา วงษ์ไทย (2563, น. 89-90) กล่าวถึงข้อจำกัดของการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย โดยยกตัวอย่าง เช่น คำว่า “เสื้อ” ในภาษาไทย จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่จำเป็นและพอเพียง ดังตัวอย่างที่ 6

ตัวอย่างที่ 6

เสื้อ
[+สิ่งมีชีวิต]
[+สัตว์]
[+มีสีขา]
[+มีहनวด]
[+มีลาย]
[+ดูร้าย]

จากตัวอย่าง ในกรณีของคำดังกล่าวหากมีเสื้อบางตัวที่มีสามขา แทนที่จะเป็นสี่ขา เพราะมันพิการจากการต่อสู้กับสัตว์อื่นหรือพิการแต่กำเนิด มันก็ไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นเสื้อ ด้วยเหตุที่ขาดองค์ประกอบที่จำเป็นและพอเพียงที่ประกอบกันเข้าเป็นความหมายของคำว่า “เสื้อ” ไป ในทำนองเดียวกันหาก คำว่า “ม้าลาย” ในภาษาไทย ปรากฏว่าไม่มีลาย เนื่องจากพันธุกรรมผิดปกติ ทำให้เกิดมาแต่สีขาวก็จะไม่จัดเป็นม้าลายได้เช่นกัน ผู้เขียนเห็นว่า ข้อจำกัดดังกล่าวจึงเป็นจุดอ่อนให้แนวคิดการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายถูกโจมตีว่าไม่สามารถอธิบาย

ความหมายได้อย่างครอบคลุมและชัดเจน แต่อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันก็ยังนิยมใช้แนวคิดการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายหรือการวิเคราะห์อรรถลักษณะอยู่ เมื่อต้องการแสดงแง่มุมว่าเป็นคำคนละคำกัน เช่น การศึกษาการใช้คำลักษณะนามซึ่งเป็นคำแสดงไวยากรณ์ (Grammatical Word) ที่ต้องอาศัยความสัมพันธ์ทางความหมายกับคำในภาษาไทย หรือการศึกษาด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) ซึ่งต้องอาศัยแนวทางการจัดจำแนกประเภทของคำ (Categorization) และการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน (Folk Taxonomy) ก็ยังคงต้องอาศัยแนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะอยู่ ดังนั้น การวิเคราะห์อรรถลักษณะจึงยังคงได้รับการนำมาใช้ร่วมด้วยในฐานะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะบอกถึงความหมายย่อยภายในคำนั้นได้

งานวิจัยที่นำแนวคิดมาใช้วิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำในภาษาไทย

งานวิจัยที่นำแนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะมาใช้วิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำในภาษาไทยโดยส่วนใหญ่จะนิยมนำมาใช้ 2 วิธี คือ 1) นำมาใช้เป็นวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำโดยตรงเพื่อค้นหาความหมายย่อยหรือที่เรียกว่าการจัดประเภทแบบดั้งเดิม (The Classical Approach) ก่อนที่นำข้อมูลทางภาษามาจัดประเภทแบบลำดับชั้น และวิธีที่ 2) นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน (Folk Taxonomy) ตามแนวการศึกษาอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ซึ่งจากการที่ได้สำรวจงานวิจัยต่าง ๆ ที่ใช้แนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะ ผู้เขียนจึงยกตัวอย่างงานวิจัย 2 งานวิจัย ได้แก่ การศึกษาความหมายของคำลักษณะนามที่ใช้กับ “มนุษย์” ในภาษาไทยของ อรรถวิทย์ รอดเจริญ (2552) และ คำเรียกการทำอาหารในภาษาไทยถิ่นกลาง: การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ของ นลินภัทร์ เมฆเกรียงไกร และมิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์ (2564) เพื่อให้เห็นถึงวิธีการนำแนวคิดวิเคราะห์อรรถลักษณะมาใช้ในงานวิจัยดังนี้

การศึกษาความหมายของคำลักษณะนามที่ใช้กับ “มนุษย์” ในภาษาไทย ของ อรรถวิทย์ รอดเจริญ (2552, น. 24-26)

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจำแนกความหมายและให้คำนิยามของคำลักษณะนามที่ใช้กับมนุษย์ ผลการวิจัยพบว่าคำลักษณะนามที่ใช้กับมนุษย์ทั้งสิ้น 17 คำ ได้แก่ แก้อี้ คน เจ้า ชีวิต ตำแหน่ง ท่าน นาง นาย ปาก พระองค์ ราย รูป ศพ สาว หมุ่ม หัว องค์ คำลักษณะนามทั้ง 17 คำ แบ่งลำดับความสัมพันธ์ลดหลั่นตามลำดับชั้นทางความหมายของคำลักษณะนามที่ใช้กับมนุษย์ออกเป็น 4 ชั้น ดังนี้ ชั้นที่ 1 ได้แก่ [+สถานภาพสูง] และ [-สถานภาพสูง] โดยอรรถลักษณะ [+สถานภาพสูง] แบ่งออกเป็น 2 อรรถลักษณะย่อย คือ [+เชื้อพระวงศ์] แบ่งคำว่า พระองค์ และ [+เชื้อพระวงศ์] แบ่งคำว่า รูป องค์ ชั้นที่ 2 ได้แก่ [±มีชีวิต] แบ่งคำว่า คน ราย [+มีชีวิต] และ [-มีชีวิต] แบ่งคำว่า ศพ ชั้นที่ 3 แบ่งออกเป็น 3 อรรถลักษณะย่อย ได้แก่ [±ชาย] [+ชาย] แบ่งคำว่า หมุ่ม และ [-ชาย] แบ่งคำว่า นาง สาว ชั้นที่ 4 ได้แก่ [+ยกย่อง] แบ่งคำว่า ท่าน และ [-ยกย่อง] และอรรถลักษณะขั้นสุดท้าย ได้แก่ [+อาชีพ] แบ่งคำว่า ชีวิต ปาก หัว ยิ่งไปกว่านั้น ผลการวิจัยยังได้แสดงการแบ่งประเภทของคำลักษณะนามที่ใช้กับมนุษย์โดยเรียงลำดับความสัมพันธ์ลดหลั่นตามลำดับชั้นทางความหมาย กล่าวคือ ชั้นแรก คือ สถานภาพทางสังคม ได้แก่ พระบรมวงศานุวงศ์ นักบวช และบุคคลทั่วไป ชั้นที่ 2 คือ มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต ชั้นที่ 3 คือ เพศชายหรือเพศหญิง เพศชาย และเพศหญิง ชั้นที่ 4 คือ ยกย่อง และไม่ยกย่อง และขั้นสุดท้ายคือ เกี่ยวกับอาชีพและไม่เกี่ยวกับอาชีพ ดังภาพที่ 2

สถานภาพทางสังคม → ชีวิต → เพศ → ยกย่อง → อาชีพ

ภาพที่ 2 การจัดประเภทแบบลำดับชั้น

ในงานวิจัยยังได้นำคำนิยามระหว่างพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) กับผลการศึกษาที่พบมาเปรียบเทียบกันซึ่งได้ผลว่า คำลักษณะนามทั้ง 17 คำ ปรากฏเป็นคำลักษณะนามในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเพียง 6 คำ เท่านั้น ได้แก่ เจ้า ปาก พระองค์ ราย รูป องค์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในพจนานุกรมจะเก็บเฉพาะคำลักษณะนามที่ใช้ในภาษาระดับทางการเท่านั้น ส่วนคำลักษณะนามที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นมา จะพบว่า คำลักษณะนามทุกคำจะปรากฏในข้อมูล

ประเภทสื่อมวลชนทั้งสิ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สื่อมวลชนใช้คำลักษณะนามเพื่อสร้างความแปลกใหม่และเพื่อดึงดูดความสนใจแก่ผู้รับสาร รวมทั้งผลการศึกษายังสะท้อนโลกทัศน์ที่ “มนุษย์” ให้ความสำคัญต่อ “มนุษย์” สังเกตได้จากการแบ่งลำดับชั้นทางความหมายข้างต้นซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตและค่านิยมของคนไทย กล่าวคือ สังคมไทยเป็นสังคมที่ยกย่องและนับถือผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูง รวมไปถึงความต้องการที่จะมีชีวิตและอาชีพที่มีหน้ามีตาในสังคมไทย จากที่ผู้เขียนกล่าวมาจะเห็นได้ว่า ในงานวิจัยของ อรรถวิทย์ รอดเจริญ จะใช้วิธีการจัดประเภทแบบดั้งเดิม (The Classical Approach) โดยอาศัยหลักการพื้นฐานในการจำแนกประเภทไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) การจัดประเภท ต้องหาคุณลักษณะ (Attribute) ที่เป็นองค์ประกอบโดยให้มีจำนวนน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นและเพียงพอต่อการเป็นสมาชิก การตัดสินใจว่าสิ่งใดอยู่ในประเภทใดนั้นให้พิจารณาว่าประเภทนั้นมีสมาชิกที่ต้องการในลักษณะอย่างไร ถ้าสิ่งนั้นมีคุณลักษณะครบถ้วนก็จัดว่าอยู่ในประเภทนั้นได้ ดังนั้นสิ่งที่จะเป็นสมาชิกของประเภทนั้นได้จะต้องมีลักษณะร่วมกันจำนวนหนึ่ง 2) ประเภทของสิ่งใดก็ตามจะต้องมีองค์ประกอบอยู่ในรูปของคุณสมบัติ 2 ค่า (Binary Features) คือ การมีหรือไม่มีลักษณะเช่นนั้น ไม่สามารถมีองค์ประกอบที่แสดงว่ามีและไม่มีในเวลาเดียวกัน หรือแสดงว่ามีองค์ประกอบเพียงบางส่วนได้ 3) สมาชิกทุกตัวในประเภทหนึ่งนั้นมีฐานะความเป็นสมาชิกเท่าเทียมกัน และ 4) ถ้าประเภท ๆ หนึ่ง มีขอบเขตที่ชัดเจน สมาชิกที่จัดอยู่ในประเภทหนึ่งได้ จะเป็นสมาชิกของประเภทนั้นเท่านั้น (Taylor, 1995, pp. 22-24, อ้างถึงใน นันทนา วงษ์ไทย, 2563, น. 95-96) ก่อนที่จะนำมาจัดประเภทแบบลำดับชั้นดังรูปภาพที่ 1 ที่ได้แสดงให้เห็นในตอนต้น

ส่วนงานวิจัยของ นลินภัทร์ เมฆเกรียงไกร และมิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์ (2564, น. 51) ซึ่งวิจัยเรื่อง คำเรียกการทำอาหารในภาษาไทยถิ่นกลาง: การศึกษาตามแนววรรคศาสตร์ชาติพันธุ์ โดยงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาคำเรียกการทำอาหารในภาษาไทยถิ่นกลางที่มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายและมิติแห่งความแตกต่างทางความหมายของคำเรียกการทำอาหารในภาษาไทยถิ่นกลาง ในงานวิจัยนี้จะมีขอบเขตของการศึกษาโดยศึกษาคำเรียกการทำอาหารเฉพาะคำกริยาเท่านั้น ไม่รวม

คำกริยาการทำนม ของว่าง เครื่องดื่ม และของมีนเมา ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง แบ่งเป็นพื้นที่ใจกลางภาคกลาง ภาคกลางตะวันออก และภาคกลาง ตะวันตก ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชลบุรี และราชบุรี ตามลำดับ จากนั้นจึงคัดเลือกผู้บอกภาษาตามคุณสมบัติที่กำหนด จังหวัดละ 3 คน ผลการศึกษาพบว่าคำเรียกการทำอาหารในภาษาไทยถิ่นกลางมี 69 คำ จากการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายพบว่ามิติแห่งความแตกต่างทางความหมายของคำมี 11 มิติ เมื่อนำอรรถลักษณะของแต่ละคำมารวมกันจะแสดงให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างทางความหมายของคำได้ และเมื่อใช้วิธีการจัดจำพวกแบบชาวบ้านจะพบว่าคำเรียกการทำอาหารในภาษาไทยถิ่นกลางมีความสัมพันธ์ทางความหมายของคำในระดับเสมอกันและต่างระดับกัน คำเรียกการทำอาหารส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในชั้นลำดับเฉพาะเจาะจง ดังนั้น คำเรียกการทำอาหารในภาษาไทยถิ่นกลางบางส่วน จึงมีความหมายคล้ายคลึงกันใน 2 ลักษณะ คือ คำที่มีอรรถลักษณะต่างกันบางอย่างมิติที่มีได้ทำให้ความหมายโดยรวมของคำนั้นต่างไป เช่น จุดประสงค์ วัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่วัตถุประสงค์หลัก คำเหล่านี้จะปรากฏเป็นคำเดียวกัน ขณะที่คำที่มีอรรถลักษณะต่างกันบางอย่างมิติ ก็จะทำให้ความหมายโดยรวมของคำนั้นต่างไปด้วยเช่นกัน เช่น วิธีการทำวัตถุประสงค์ที่เป็นวัตถุประสงค์หลัก คำเหล่านี้จะปรากฏเป็นคำอื่น เป็นต้น นอกจากนี้ นลินภัทร์ เมฆเกรียงไกร และมิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์ (2564, น. 64-65) ยังกล่าวเสริมอีกว่า คำเรียกการทำอาหารในภาษาไทยถิ่นกลางส่วนใหญ่เป็นคำเรียกที่ใช้ความร้อนแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ความร้อนในการทำอาหารของคนไทยภาคกลาง ขณะเดียวกันก็ยังมีคำเรียกการทำอาหารที่ไม่ใช้ความร้อน ซึ่งเป็นการทำอาหารแบบดั้งเดิมของไทยปรากฏอยู่ด้วยแม้จะมีจำนวนไม่มากนัก สอดคล้องกับมิติของระดับความสุขของอาหารที่พบว่าการทำอาหารส่วนใหญ่มักจะมีระดับของความสุข ด้วยเหตุนี้ อาจกล่าวได้ว่าคนไทยภาคกลางไม่นิยมทานอาหารดิบ จึงปรากฏคำเรียกการทำอาหารที่ใช้ความร้อนจำนวนมากนั่นเอง ผลวิจัยยังพบอีกว่า คำเรียกการทำอาหารในภาษาไทยถิ่นกลางมีความหมายใกล้เคียงกัน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) คำเดียวกันแต่ความหมายบางอย่างต่างกัน คำเหล่านี้แม้ว่าจะมีความหมายแตกต่างกันในบางมิติ แต่มีได้ทำให้ความหมายโดยรวม

ของคำนั้นต่างกัน ซึ่งถือว่ายังมีความหมายบอกถึงการทำอาหารในลักษณะเดียวกันหรือให้ภาพการทำอาหารที่ไม่ต่างกันอยู่ จึงยังใช้คำเดียวกันได้ เช่น คำว่า “เจียว” แม้วัตถุดิบจะเปลี่ยนไป เช่น ไข่ หอม กระเทียม หรือไขมันสัตว์ แต่ก็ยังคงหมายถึง การคนไปมาให้สุกโดยใช้น้ำมันปริมาณน้อยเหมือนกัน และ 2) คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันแต่ใช้คำต่างกัน คำเหล่านี้แม้ว่าจะมีองค์ประกอบทางความหมายคล้ายคลึงกัน แต่ก็ยังมีความหมายแตกต่างกัน 1-2 มิติ ซึ่งความแตกต่างกันนี้ทำให้ความหมายที่บอกถึงการทำอาหารต่างกันหรือให้ภาพการทำอาหารต่างกัน ส่งผลให้ใช้คำต่างกันไปด้วย เช่น คำว่า “จี่” “ปิ้ง” “ย่าง” “เผา” คำเหล่านี้มีวิธีการทำโดยการวางเหนือไฟเหมือนกัน แต่ระดับการใช้ไฟต่างกัน ซึ่งเป็นจุดเน้นที่สำคัญในการทำอาหาร เพราะทำให้ได้อาหารที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ จี่ใช้ไฟอ่อน ปิ้งใช้ไฟแรงกว่าจี่ ย่างใช้ไฟแรงกว่าปิ้ง และเผาใช้ไฟแรงที่สุด จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าคนไทยให้ความสำคัญกับรายละเอียด แม้ว่าจะมีคำเรียกการทำอาหารใช้อย่างหลากหลายแล้ว แต่ก็ยังพิจารณาถึงความหมายของคำ หากความหมายยังคล้ายคลึงความหมายเดิมหรือยังให้ภาพการทำอาหารที่ใกล้เคียงแบบเดิมก็จะไม่ใช้คำเรียกอื่นขณะเดียวกันหากเป็นคำที่มีความแตกต่างทางความหมายเพียงเล็กน้อย แต่ทำให้ความหมายบอกถึงการทำอาหารหรือให้ภาพการทำอาหารที่ต่างกัน ก็จะใช้คำต่างกันออกไปด้วย จากที่ผู้เขียนกล่าวมาจะเห็นได้ว่า ในงานวิจัยของ นลินภัทร์ เมฆเกรียงไกร และ มิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์ จะใช้วิธีการการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน (Folk Taxonomy) ซึ่งเป็นอีกวิธีหนึ่งในการศึกษาอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ที่มักใช้กับการวิเคราะห์คำหรือชื่อที่มีประเภทซ้อนกันเป็นลำดับชั้น (Hierarchy) เช่น ชื่ออาหาร ชื่อพืช ชื่อสัตว์ ชื่อโรค ชื่อเครื่องมือ (สุวัณชัย คชเพต, เยาวลักษณ์ พูลผล และสิริยากร บุญกิจโสภณ, 2567, น. 8) ดังนั้น การจัดประเภทของคำด้วยแนวทางนี้จะมีลักษณะเป็นลำดับชั้นแบ่งเป็นประเภท (Category) และประเภทย่อย (Subcategory) โดยประเภทที่ต่างกันจะแสดงตามแนวนอน และประเภทย่อยจะแสดงตามแนวตั้ง อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2549, น. 85-86) ได้ให้ข้อสังเกตว่า หลักการสำคัญของการจัดจำพวกแบบชาวบ้านต้องอาศัยแนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะร่วมด้วย เพราะความจำเป็นในเรื่องของการเปรียบเทียบ (Contrast)

ซึ่งการศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ต้องอาศัยหลักการจัดลำดับชั้นในความหมายของคำที่มีความซ้อนกันอยู่ โดยวิธีการเปรียบเทียบจะทำให้คำที่อยู่ในระดับเดียวกัน สามารถนำมาเปรียบเทียบกันหรือตรงข้ามกันได้จากการพิจารณาองค์ประกอบของความหมายย่อยในคำนั้น ส่วนคำในระดับที่สูงกว่าก็จะได้รับการเอาคำมารวมอยู่ด้วยกันไว้ในระดับที่ต่ำลงมา ซึ่งเป็นหลักการของการรวมไว้เป็นพวก (Inclusion) ตามแนวทางการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน

จากงานวิจัยทั้ง 2 นี้ ผู้เขียนได้นำมายกตัวอย่างเพื่อแสดงให้เห็นว่าการนำแนวความคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะมาใช้ในงานวิจัยภาษาไทยยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้นักวิจัยสามารถจำแนกความต่างกันทางความหมายของคำได้ชัดเจนมากขึ้น เมื่อเกิดกรณีพบข้อมูลทางภาษาที่มีลักษณะของความหมายใกล้เคียงกันหรือทับซ้อนกันจนอาจจะแยกความเหมือนหรือต่างกันได้ลำบาก

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาให้คำแนะนำด้านภาษาอังกฤษจากอาจารย์ปิยะธิดา คำพิพจน์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ รวมถึงนักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย ชั้นปีที่ 3 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ที่ช่วยเหลือด้านการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและให้ข้อเสนอแนะในการเขียนบทความได้ชัดเจนขึ้น

บทสรุป

การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำหรือเรียกว่า “การวิเคราะห์อรรถลักษณะ” มีแนวคิดว่า ความหมายของคำสามารถนำมาจำแนกออกเป็นความหมายย่อยได้ ซึ่งเรียกว่า “อรรถลักษณะ” (Semantic Features) อรรถลักษณะต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นความหมายของคำแต่ละคำนั้นไม่ได้พบในคำเพียงคำเดียว แต่เราอาจพบอรรถลักษณะที่เหมือนกันในคำอื่น ๆ ได้ด้วย ซึ่งทำให้ผู้ที่ศึกษาความหมายในระดับคำได้รับประโยชน์ เมื่อนำแนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะมาใช้ในงานวิจัย เช่น 1) จะช่วยให้เราเห็นความสัมพันธ์ทางความหมายของคำต่าง ๆ กล่าวคือ คำบางคำอาจ

มีองค์ประกอบเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ หรือมีความสัมพันธ์ทางความหมายน้อยมาก หรือไม่มีความสัมพันธ์กันเลยก็ได้ เพราะองค์ประกอบทางความหมายซึ่งใช้ในการวิเคราะห์ความหมายของคำจะมีคุณสมบัติ 2 ค่า (Binary Value) โดยใช้เครื่องหมาย + หรือ - แสดงข้างหน้าองค์ประกอบ หากคำใดมีคุณสมบัตินั้น ก็จะใช้เครื่องหมาย + แต่หากไม่มีคุณสมบัตินั้น ก็จะใช้เครื่องหมาย - เพื่อช่วยในการลดจำนวนองค์ประกอบทางความหมายลง 2) ถ้าหากองค์ประกอบทางความหมายย่อยที่ทุกคำมีเหมือนกัน ก็ช่วยทำให้คำในกลุ่มนี้มีความหมายต่างไปจากคำกลุ่มอื่น เช่น ในคำว่า “ต้ม” “ตุ๋น” “เคี้ยว” “นึ่ง” เป็นกลุ่มคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการทำอาหาร ในขณะที่ “ตี” “หยิก” “ทุบ” “ชก” เป็นกลุ่มคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการใช้มือในการทำกริยา ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นคนละกลุ่มคำกันและไม่มีองค์ประกอบทางความหมายเหมือนกัน เพราะองค์ประกอบทางความหมายจะบ่งชี้ความไม่เหมือนจนกระทั่งทำให้แต่ละคำมีความหมายแตกต่างกัน แต่ยังคงแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายกันอยู่ เพราะมีองค์ประกอบทางความหมายบางประการร่วมกัน 3) ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายในการศึกษา “ความหมายแฝง” ของคำได้ เพราะประเภทของความหมายในภาษาอย่างเช่น ความหมายแฝง (Connotative Meaning) ซึ่งเป็นความหมายที่เพิ่มขึ้นไปจากความหมายตรง (Denotative Meaning) มีทั้งความหมายที่แสดงทัศนคติและความรู้สึกนึกคิดของผู้พูดอยู่ โดยเฉพาะเมื่อผู้พูดไม่ต้องการพูดหรือบอกความหมายของสิ่งนั้นโดยตรง อาทิ การนำสิ่งต่าง ๆ มาเปรียบเทียบกับผู้หญิง เพื่อแสดงความหมายแฝง เช่น ผู้หญิงไม่มีชีวิตจิตใจ [-มีชีวิตจิตใจ] โดยเปรียบกับ “ก้อนอิฐ” “ท่อนไม้” “หลักตอ” ซึ่งเป็นสิ่งของไม่มีชีวิต เป็นต้น และ 4) ประโยชน์ในแง่ของการนำมาใช้อธิบายอรรถสัมพันธ์ (Semantic Relation) กับประเภททางความหมายอื่น ๆ ของคำ ไม่ว่าจะเป็นคำพ้องความหมาย คำที่มีความหมายตรงข้าม หรือการจัดกลุ่มของคำที่เป็นลำดับชั้น ในทางกลับกันการวิเคราะห์ความหมายด้วยการวิเคราะห์อรรถลักษณะก็มีข้อจำกัด เนื่องจากการใช้คุณสมบัติ 2 ค่าคือ + หรือ - ที่กำหนดตายตัวให้สรรพสิ่งหนึ่งต้องมีค่าเป็น + หรือไม่เป็น - เท่านั้น แต่ในความเป็นจริงบางครั้งสรรพสิ่งหนึ่งอาจขาดคุณสมบัติบางประการไป หากใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบทาง

ความหมายก็จะทำให้สรรพสิ่งนั้นไม่อาจเรียกเช่นนั้นได้ จึงกลายเป็นจุดอ่อนให้แนวคิดนี้ถูกโจมตีว่าไม่สามารถอธิบายความหมายได้อย่างครอบคลุมและชัดเจน

แต่อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันก็ยังนิยมใช้แนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะอยู่ ซึ่งงานวิจัยที่นำแนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะมาใช้วิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำในภาษาไทยโดยส่วนใหญ่จะนิยมนำมาใช้ 2 วิธี คือ 1) นำมาใช้เป็นวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำโดยตรง ซึ่งเรียกว่าการจัดประเภทแบบดั้งเดิม (The Classical Approach) ก่อนที่นำข้อมูลทางภาษามาจัดประเภทแบบลำดับชั้น และวิธีที่ 2) นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน (Folk Taxonomy) ตามแนวการศึกษาอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ดังนั้น การนำแนวความคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะมาใช้ในงานวิจัยภาษาไทยยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้นักวิจัยแสดงแง่มุมว่าเป็นคำคนละคำกัน และยังช่วยจำแนกความต่างกันทางความหมายของคำได้อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- จินดารัตน์ บุญพันธ์. (2547). *ความหมายเปรียบเทียบของสัตว์ในสำนวนไทย*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นลินภัทร์ เมฆเกรียงไกร และมิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์. (2564). คำเรียกการทำอาหารในภาษาไทยถิ่นกลาง: การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 4(2), 53-66.
- นันทนา วงษ์ไทย. (2563). *ภาษาและความหมาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เค.ซี.อินเตอร์เพลส.

- ปราณี กุลละวณิชย์. (2545). การเปลี่ยนแปลงด้าน
ความหมายในภาษาไทย. ใน *เอกสารสอนชุดวิชา
ภาษาไทย 3 หน่วยที่ 7-15*. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (น. 348-351).
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เพียรศิริ วงศ์วิมานนท์. (2548). ความหมาย. ใน *เอกสารสอน
ชุดวิชาภาษาไทย 3 หน่วยที่ 7-15* (พิมพ์ครั้งที่ 11).
สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
(น. 287-368). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมมาธิราช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ศิริพร ปัญญาเมธีกุล. (2550). *การศึกษาความหมาย*.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุภา อังกระวานนท์. (2527). *การศึกษาความหมายแฝง
ของคำว่า "ผู้หญิง" จากความเปรียบในบทเพลงไทย
สากล* (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต).
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ชัย คชเพต, เขาวลักษณะณ์ พูลผล และสิริยากร บุญกิจ
โสภณ. (2567). อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์: การศึกษา
ภาษาเพื่อเข้าถึงระบบปริชานของกลุ่มชนกับ
ข้อสังเกตของวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ การจัด
ประเภท และการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน. *วารสาร
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 18(3), 1-13.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2549). *กว่าจะเป็นนักภาษาศาสตร์*.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถวิทย์ รอดเจริญ. (2552). การศึกษาความหมายของ
คำลักษณนามที่ใช้กับ "มนุษย์" ในภาษาไทย.
วารสารภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย, 2(4),
207-232.
- Jaszczolt, K. M. (2002). *Semantics And Pragmatics:
Meaning In Language And Discourse*. London:
Pearson Education Limited.
- Lyons, J. (1977). *Semantics Volume 1*. Cambridge:
Cambridge University Press.
- Nida, E. A. (1975). *Componential Analysis of Meaning*.
Mouton: The Hague.
- Nida, E. A. (1979). *Componential Analysis of Meaning:
An Introduction of Semantic Structures*.
New York: Mouton Publishers.
- Palmer, F. R. (1981). *Semantics*. Cambridge: Cambridge
University Press.